

Pétervári Zsolt

A "taktikai" plafon Értelmes-e a pártok költségvetési ötlete?

A közelmúlt talán legérdekesebb belpolitikai fejleménye, hogy az Országgyűlés képviselőcsoportjainak mindegyike – legalábbis elvben – támogatja a költségvetési kiadási plafon szabad demokrata koncepcióját. Első ránézésre nagy a kísértés, hogy a magyar politikai osztály javára írjuk: végre megmutatta, képes felelősen dönteni, az ország érdekei miatt háttérbe szorítani pártpolitikai részérdekeit. Különösen a közgazdász elit értékelte pozitívan a költségvetési plafon ötletét, hiszen a 2001 – 2006 közötti állami túlköltekezés, az elmúlt évek makrogazdasági egyensúlytalanságának intézményes korlátját véli felfedezni benne.

A liberálisok (a többi képviselőcsoport elvi támogatását bírva) a következő két költségvetési évben (vagyis az országgyűlési és az önkormányzati választások környékén) sem engednék elszaladni a kiadási oldalt: mindössze az előző esztendő gazdasági növekedésének felével emelkedhetnének a kiadási tételek (a másik felét kötelezően a hiány csökkentésére, valamint adóteher-enyhítésre kellene fordítani). Még mielőtt a társadalom többsége előtt túlságosan rózsás kép bontakozna ki a takarékos állami gazdálkodásról szóló törvénytervezettel kapcsolatban, érdemes volna leszögezni, *a javaslat és az abból egyenesen következő szellemiség mélyen antiliberalis és antidemokratikus.*

Neves pénzügyi elemzők körében szokás a 2006-ra kialakuló tíz százalék körüli GDP-arányos hiányt *történelmi mélypont*nak nevezni, illetve a vezető politikai elemzők gyakran emelik ki a *rendszerváltás utáni* korszak sajátosságaként a négyévenként ciklikusan visszatérő választási költekezést. Azonban a felkínálkozó lehetőség ellenére sem helyezi senki valóban történeti perspektívába a hiány felhalmozásának folyamatát.

„[A] kinevezett magyar kormányának egyik legelső cselekedete az volt, hogy a halaszthatatlan beruházások eszközölhetésére megkösse az ország első államadósságát s felvegye az úgynevezett 60 milliós vasúti kölcsönt. Ennek a kölcsönnek a kamatai is emelték a költségvetést és szaporították a deficitet, elannyira, hogy csakhamar kénytelen volt az állam a deficit megszüntetése céljából újabban 54 milliós kölcsönt kötni; de ezzel a költségelőirányzati hiányok csak ad hoc lettek elenyésztetve; csakhamar hasonló célból ismét 30 milliós kölcsönt engedélyezett a törvényhozás. Ezeket a kölcsönöket mind csak (...) magas kamattal lehetett megkötni, mert Magyarország hitele az államadósságok folytonos szaporítása és a deficit folytonos emelkedése következtében a külföldi nagy pénzcsoportok előtt folytonosan hanyatlott. Írja Oláh Lajos az 1875-ik évi fúzió története című. könyvében a dualizmus alatti – meglehetősen gyors – eladósodási folyamat ismertetésekor.

Ehhez kísértetiesen hasonló költségvetési politikát vázolhatnánk fel a Horthy-éra és a kortárs közvélemény által jobban ismert Kádár-rendszer kapcsán (pl: népszövetségi kölcsön, többszöri IMF-hitel). Vagyis az államháztartási hiány 2006-os kimagasló mértéke, az állami adósságállomány emelkedése és a kamatteher növekedése nem egyszeri történeti mélypont, miként nem is a rendszerváltozás után négyévenként visszatérő kormányzati szavazatvásárlási törekvések következménye, hanem a másfél évszázados (többé-kevésbé) önálló hazai fiskális politika *folyamatában* értelmezhető negatív *hagyomány*.

Amennyiben elfogadjuk, hogy a költségvetés jelenlegi és néhány évvel korábbi helyzete (történeti viszonyaink ismeretében) korántsem egyedi, akkor a tartós államháztartási konszolidációt célzó gazdaságpolitikai eszközrendszer sem lehet *rendkívüli*. Hiszen az képtelen ezen kulturális-politikai hagyomány megváltoztatására. Amennyiben *nem rendkívüli* megoldásnak szánják, a helyzet még súlyosabb: a kiadási plafon tartós fennmaradása egy modernizációs diktatúra keretei között elképzelhető ugyan (pl: Pinochet Chiléje, Kádár Magyarországa), de egyszerűen nem illeszthető bele egy liberális demokrácia „eszköztárába”.

A liberális-alkotmányos rendszerek a XVIII. század eleje óta tartó (az angolszász kultúrkörből kiinduló) expanziója azért lehetett több évszázadon át (bár eltérő intenzitással) folyamatos, mert e közjogi konstrukció a politikai közösség számára biztosította a politikai osztály ellenőrzésének lehetőségét: *közvetlenül és folyamatosan* a törvényhozói hatalmi ágon keresztül, *közvetve és ciklikusan* (általában négyévente) a polgárok közösségét megillető választójog által. A XX. század első felében, de különösen a második világháborút követően elterjedő liberális (tömeg)demokráciák „mindössze” a korábbi műveltségi és vagyoni cenzussal behatárolt politikai közösség tudatos (a munkásosztály középosztályosodásával bekövetkező) kiszélesítésében különböznek liberális „elődeiktől”, a rendszer korábbi közjogi fundamentumai változatlanok (különösen a hatalmi ágak egymáshoz való viszonya). A *hatalmi ágak elválasztásának és egymást kiegyensúlyozó ellenőrzésének* (check and ballances) liberális elvét vonja kétségbe a kiadási plafon javaslata, oly mértékben behatárolná a kormányzat mozgásterét, hogy annak önálló hatalmi ágként való létét kérdőjelezné meg.

A költségvetési kiadási plafon életbelépésétől kezdve vajon mi alapján készítenének választási programot a hazai pártok; vagyis valós gazdaságpolitikai alternatíva hiányában miként funkcionálna a politikai pluralizmus Magyarországon? Emellett a *népszuverenitás demokratikus elvét* is negligálja a kiadási plafon, hiszen miért is járulnának a szavazóurnákhoz választópolgáraink, ha a költségvetés alapvető kérdéseiben nem nyilváníthatnának véleményt. Előre megjósolható, a javaslat tovább erősítené a hazai apolitikus tendenciákat.

A jelenlegi politikai osztály azon tapasztalatából indul ki, hogy az állami hitelfelvétel, illetve a hiány növelése kizárólag *fogyasztási* célokat szolgálhat. Azonban eltekintenek a *modernizációs* célzatú hitelfelvételtől: a hitelből finanszírozott, nagy valószínűség szerint hosszú távon megtérülő *közösségi fejlesztésektől*, valamint a kapitalisztikus viszonyok között „törvényszerűen visszatérő” recessziós hatásokat némileg enyhítő *anticiklikus* célzatú *adóteher-enyhítésektől*. *Automatikusan nem minden hiánynövelés az ördögtől való felelőtlenség, és nem minden pénzügyi restriktió felelős magatartás*. Gondoljunk csak az amerikai kormányzat napokban elfogadott 700 milliárd

dolláros adósság-átvállaló, adócsökkentő csomagjára (a félreértések elkerülése végett ezen gigantikus pénzügyi forrás előteremtése is nagy részt az USA államháztartási hiányának terhére történik). Mindez nem más, mint egy kisebb „nehézség” felvállalása (ideiglenes adósságnövelés) egy annál nagyságrendileg jelentősebb krízis (globális pénzügyi - és reálgazdasági recesszió) elhárítása érdekében. A liberális és a demokratikus elveket alapjaiban sértő szemléletén túlmenően, *vajon miként kezelne egy recesszió-közeli gazdasági helyzetet a költségvetési kiadási plafon kötöttségeitől szenvedő mindenkori magyar kormányzat?*

A *kozmpolitá demokráciának* az elmúlt évtizedekben világszerte uralkodó modellje, amely a nemzetközi (elsősorban pénzügyi) intézmények révén jelentősen behatárolja a lokalitás terében tevékenykedő kormányzatok mozgásterét, napjainkra egyébként is kitermelte saját (számottevő középosztályi, értelmiségi pozíciókkal rendelkező) globalizációkritikus ellenzékét jobb – és baloldalon egyaránt. Ha a közgazdasági iskolák (pl: posztkeynesi, neomerkantilista, neoklasszikus) versenyét belpolitikai paktumokkal önként és tévesen még ennél is nagyobb mértékben korlátozzuk, az egyben a politikai pluralizmus korlátozását is eredményezni fogja. Annak belátásához, hogy a radikalizmus melegágyát jelenti a centrista erők szakpolitikai és ideológiai uniformizálódása elegendő, ha a több évtizede hibás pártpolitikai kompromisszumok hálójában vergődő Ausztriára és az ott tapasztalható szélsőjobbaldali előretörésre vetjük tekintetünket. A mindenkori kabinet felelős politizálásához nincs szükség közgazdaságilag káros és a liberális demokráciát relativizáló pénzügyi intézményre, miként ezt a sikeresen megvalósított makrogazdasági egyensúlyjavulások hazai időszakai is mutatják ('95-'97, '99-2000, 2006-2008). *A kormány kormányozzon, az ellenzék ellenőrizzen, a választópolgár pedig ítélkezzen: ez a liberális demokrácia mindeddig felülmúlhatatlan garanciája.*